

Miten *siitake* taipuu?

Siitake on viljelysieni. Japanissa sitä on viljelty peräti 600-luvulta alkaen; nykyisin se on — viljelyherkkusienien jälkeen — maailman toiseksi eniten viljelty sienilaji, ja Suomessakin sen tuotanto on saatu hyvään alkuun. Lajinnimi *siitake* on lainasana. Käsittelen nyt kysymystä, miten tätä sanaa taivutetaan; siitä näkee nimittäin kahdenlaista taivutusta: toisaalta *siitaken* : *siitakea* (kuten *nuken* : *nukke*), toisaalta *siitakkeen* : *siitaketta* (kuten *ohdakkeen* : *ohdaketta*).

Sana *siitake* rinnastuu nuorena lainasanana sellaisiin lainoihin kuin *empire* ja *psykye*. Mutta sanahahmona *siitake* rinnastuu sellaiseen varsin monia yleisiä sanoja sisältävään johdostyyppiin, johon kuuluvat mm. *kastike*, *korvike*, *lajike*, *mureke*, *pillike*, *saareke* ja *säilyke*. Hyvin usein sanaa *siitake* taivutetaan tämän johdostyyppin sanojen tapaan, siis *siitakkeen* : *siitaketta* kuten *ohdakkeen* : *ohdaketta*. Oletettavasti sanahahmo, siis vartalon kolmitavuisuus ja lopussa oleva *ke*-aines, liittävät sanan tähän runsasjäseniseen *parveke*-, *sulake*-johdostyyppiin. Äänneasultaan kaikkein lähinnä *siitake*-sanaa on murteellinen *viitake*, joka esiintyy Savossa *viikatteen* sijasta. Sanahahmon samankaltaisuuden takia on varsin luonnollista, että *siitake* on liittynyt vanhastaan yleiseen taivutustyyppiin, johon kuuluu runsaasti *ke*-loppuisia sanoja.

Taivutusta *siitaken* : *siitakea* (kuten *empiren* : *empireä*) tapaa vain harvoin, lähinnä sieniasiantuntijoiden kielessä. Esimerkiksi Mauri Korhonen taivuttaa

Uudessa sienikirjassaan johdonmukaisesti *siitake* : *siitaken* : *siitakea*. Sivulla 132 hän kirjoittaa seuraavasti: »Japanissa *siitakea* on viljelty jo 600-luvulta alkaen. Nykyään se on herkkusienien jälkeen eniten viljelty sieni maailmassa. Vuotuinen tuotanto on n. 200 000 tonnia. Siitaken päätuotantoalueella Kaukoidässä ammattitaitoiset pienviljelijät kasvattavat sieniä ulkona eräiden tammilajien pölkyissä. — Nykyään sisäviljelyssä ja tarkoin säädetyissä oloissa sienet saadaan sahajauhoista ja lisäravinteista valmistetussa puupuristeesta tuottamaan satoa kymmenennessä osassa siitä ajasta mikä viljelyyn luonnossa kuluu. Siitaken hyvä kauppahinta ja nopeutettu sadon saanti tekevät viljelyn meilläkin kannattavaksi.»

Taivutustyyppi *empiren* : *empireä* sisältää runsaasti nuoria lainasanoja. Mutta on oireellista, että vaikka esimerkiksi sana *empire* taipuu johdonmukaisesti *empiren* : *empireä*, niin *ke*-loppuinen kreikkalaislaina *psykye* ei kaikkien kielenkäytössä taivukaan *psykyen* : *psykykeä*. On mahdollista, että juuri sanan *ke*-loppuisuus aiheuttaa sen, että tämäkin sana pyrkii joskus taipumaan *ohdake*-tyypin mukaisesti. Siten *psykyettä* voi toisen puheessa olla partitiivi — joka siis normaalisti on asussa *psykyeä* —, toisen kielenkäytössä taas abessiivi, jolloin siis *psykyettä*-muodon merkitys olisi 'ilman psykyeä'. Sanan *psykye* normaalina taivutuksena on kuitenkin pidettävä tyyppiä *psykyen* : *psykyeä* (samoin taipuvat esim. *nuken* : *nukke* ja *kolmen* : *kol-*

Havaintoja

mea); näin taipuvat myös sellaiset kreikkankieliset erisnimet kuin *Athene* ja *Afrodite*.

Ilmeisesti *siitake* on äänneasultaan ja rakenteeltaan niin kotoisa sana, että sitä ei yleensä ajatella lainasanaksi, ja siksi vallitseva taivutus on *siitakkeen* : *siitaketta*. Mutta toinenkin taivutus on hyvin perusteltavissa: *siitake* on nuori lainasana, japanilainen yhdyssana *shitake*, jonka alkuosa *shi* tarkoittaa erästä tammi-lajia. Tällaisena yhdyssanana *siitake* rinnastuu toiseen japanilaiseen sienennimeen, nimittäin 'tuoksuvalmuskan' japanilaiseen vastineeseen *matsutake*. Tätä sanaa ei luontevasti voi taivuttaa muuten kuin *matsutaken* : *matsutakea*. Niiden kielenkäytössä, joille *matsutake* on tuttu, taipuukin yhdenmukaisuuden vuoksi myös *siitake* siten kuin *matsutake* eli *siitaken* : *siitakea*.

Kokoavasti voidaan todeta, että sanan *siitake* taivutus on ongelmallinen, koska *siitake* toisaalta hahmonsä puolesta assosioituu runsaasti kolmitavuisia johdoksia sisältävään *ohdake*-, *pillike*-tyyppiin, mutta toisaalta se lainasanana assosioituu taivutustyyppiin *empiren* : *empireä*. Näyttää siltä, että ainakin sieniasiantuntijoiden kielenkäytössä taivutuksen ratkaisee *matsutake*-tyyppisten muiden japanilaislainojen vaikutus, ja sanaa taivutetaan siis *siitaken* : *siitakea*. Useimmat suomalaiset – joille *matsutake* ei juurikaan ole tuttu – taivuttavat sanaa kuitenkin *siitakkeen* : *siitaketta*, ja tätäkin taivutusta voi pitää täysin luonnollisena. Yleensä siis puhutaan *siitakkeesta* ja syödään *siitaketta*.

KLAUS LAALO